

Сідак В. С.
доктор історичних наук, професор,
радник ректора з наукової роботи
Університету економіки та права «КРОК» (м. Київ, Україна)

Москов В. А.
кандидат педагогічних наук,
директор
Академії економіки та педагогіки
(м. Прага, Чеська Республіка)

Sidak Volodymyr
Doctor of Historical Sciences,
Professor, Advisor to the Rector for Scientific Work
«KROK» University of Economics and Law, Kyiv, Ukraine
Moskov Vasyl
Candidate of Pedagogical Sciences,
Director of the Academy of Economics and Pedagogy,
Prague, Czech Republic

АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО СКЛАДНИКА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ УКРАЇНИ

Анотація. У роботі визначено ієрархічне місце інвестиційного складника в системі економічної безпеки держави. Надано аналіз структури прямих іноземних інвестицій в економіку України за видами економічної діяльності та за країнами надходження (країнами-інвесторами). Розглянуто вплив іноземних інвестицій в окремі галузі господарства на економічну та національну безпеку, визначено небезпечні перекоси надлишкового інвестування в стратегічні для України галузі економічної діяльності. Запропоновано науковий підхід до визначення місця та ролі прямих іноземних інвестицій у системі економічної безпеки. Надано загальну характеристику інвестиційних процесів та інвестиційного клімату в країні. Визначено пріоритетні напрями для залучення іноземних інвестицій та методику їх надійного захисту. Окремо розглянуто значення інвестицій у науку, охорону здоров'я та систему вищої освіти України як стратегічних позачергових напрямів інвестиційної політики держави.

Ключові слова: економічна безпека, інвестиційна активність, інвестиційна безпека, інвестиційний клімат, інвестиційна привабливість, фінансова безпека.

Вступ та постановка проблеми. Визнаючи верховенство економіки в житті країни та її вплив на всі суспільні процеси, можемо констатувати, що кризові явища в економіці суттєво впливають на стан країни у цілому. Сучасна економіка України знаходиться в кризі, і цей факт тісно чи іншою мірою залишає свій відбиток на всіх без винятку сферах життєдіяльності людини. Тобто будь-яке явище чи подія, що відбуваються в економічному просторі, мають безпосередній вплив на мінливі форми суспільного життя. Величезну роль у цих процесах відіграють саме інвестиційні процеси. Саме вони є здоровою альтернативою іноземним запозиченням, які в сучасних економічних умовах являють собою лише тимчасовий засіб призупинення кризових явищ, причому на дуже короткий відрізок часу.

Безумовно, саме вільний економічний ринок має формувати напрями інвестування за сферами економічної діяльності. Але в сучасних українських реаліях – в умовах політичної нестабільності, кризового стану фінансової системи та економіки країни, в умовах практичної відсутності державного регулювання інвестиційних процесів, критично високого рівня корумпованості суспільства та, як наслідок, відсутності належного інвестиційного клімату – важливо усвідомити ступінь впливу прямих іноземних інвестицій на деформований ринок України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематикою інвестиційної безпеки займалися такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: М.В. Алікаєва, О.І. Барановський, Р.В. Бузін, С.В. Васильчак, В.П. Гордієнко, І.В. Губенко, Н.В. Даций, В.Ю. Єдинак, О.О. Єрмак, М.М. Єрмошенко,

О.Р. Жидяк, П. Застерова, Н.М. Захватова, І.Б. Калашніков, В.І. Кириленко, Л.П. Коваль, З.В. Лагутіна, С.М. Лакіш, Л.Г. Ліпич, О.К. Малютін, Т.Н. Манасерян, А.А. Мешеряков, С.З. Мошенський, В.І. Мунтіян, С.А. Негматова, К.І. Новікова, Л.Ф. Новікова, В.К. Сенчагов, А.М. Сундук, А.І. Сухоруков, А.Є. Федоренко, Г.О. Харламова, Ю.А. Шеховцова.

Разом із тим незавершеними є дослідження структури прямих іноземних інвестицій, системи захисту прямих іноземних інвестицій для підвищення інвестиційної привабливості України, її конкурентоспроможності на ринку інвестиційних ресурсів із метою значного поліпшення інвестиційного клімату.

Метою даної роботи є визначення ситуації з інвестиційними процесами в Україні з погляду оцінки надходження інвестиційних коштів, їх розподілу між видами економічної діяльності та економічної безпеки у цілому, виявлення недоліків у державному управлінні інвестиційними процесами та окреслення загрозливих тенденцій в інвестиційних процесах у сьогодиншій Україні.

Результати дослідження.

На початку аналізу зв'язуємо місце інвестиційної безпеки в системі економічної України. Багато дослідників уважають інвестиційну безпеку виключно складником економічної безпеки. Інколи вчені вважають, що інвестиційна безпека є одним із чинників забезпечення економічної безпеки, інші вважають за доцільне розглядати останню у більш конкретизованому аспекті, виділяючи, крім інвестиційного складника економічної без-

пеки, інвестиційну компоненту фінансового. Водночас можна зауважити, що більшість учених інвестиційну безпеку розглядає як допоміжний інструмент (структурний елемент) забезпечення фінансової безпеки, однак варто зазначити, що таке трактування поверхнево зосереджене на можливостях інвестиційних ресурсів у напрямі реалізації економічної безпеки держави і вказує на неналежну оцінку інвестиційного складника. Інколи вчені заявляють про другорядність інвестиційно-інноваційної безпеки. На думку О.І. Барановського та М.О. Мороз, інвестиційна безпека – це неодмінна і одна з найважливіших складових частин фінансової безпеки [1]. Ми цілком погоджуємося, розділяємо та підтримуємо цю думку. Але вважаємо, що в сучасних обставинах інвестиційну безпеку неможливо розглядати поза взаємозв'язку та взаємовпливу із соціальними, демографічними, екологічними чинниками та інформаційною безпекою.

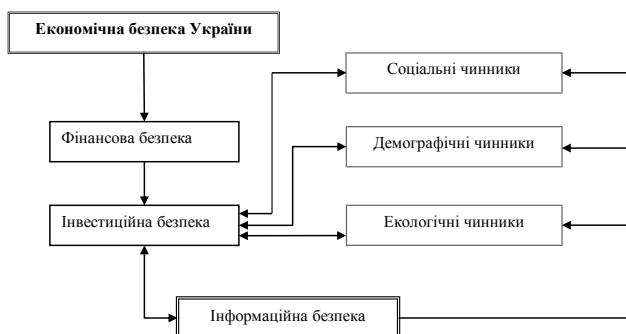

Рис. 1. Місце та взаємоз'язки інвестиційної безпеки в економічній безпеці України

На основі даних Державної служби статистики України ми проаналізували прямі іноземні інвестиції в Україну з погляду їх надходження з різних частин світу. При цьому зауважимо, що інвестиції з Африки в останні 10 років коливаються в межах 85–322 млн доларів США на рік і в 2018 р. становили 140 млн, або 0,44% від загальної суми прямих іноземних інвестицій в Україну, з Австралії і Океанії – 24–55 млн доларів США на рік і в 2018 р. становили 45 млн, або 0,14% від загальної суми прямих іноземних інвестицій в Україну. Тож бачимо, що інвестиції із цих частин світу не мають суттєвого впливу на подальше дослідження, тому не будуть братися до уваги.

На рис. 2 представлений розподіл сум прямих іноземних інвестицій в Україну між основними групами іноземних інвесторів, згрупованих за ознакою належності країн-інвесторів до частин світу. Дані наведено за останні п'ять років та вказано в мільйонах доларів США.

Тобто, на перший погляд, найбільший інтерес Україна як країна для розміщення інвестицій викликає з боку європейських інвесторів (рис. 3).

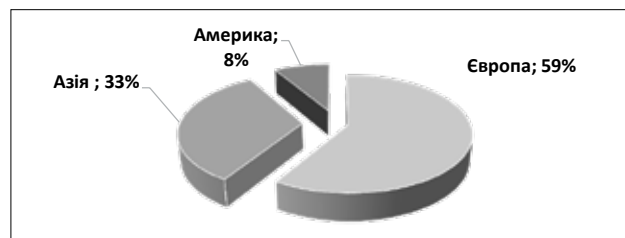

Рис. 3. Частка прямих іноземних інвестицій у 2018 р. за їх надходженням із частин світу

Але це буде хибний висновок.

У лютому 2019 р. Європейський Союз на зустрічі в Брюсселі оприлюднив так звані «чорний» та «сірий» списки офшорів, співробітництво з якими унеможливує для резидентів ЄС отримання державних замовлень, бюджетних грантів тощо.

Окрім класичних офшорних зон, до цього списку потрапили такі країни, як Швейцарія та Ліхтенштейн та навіть чотири країни – члени ЄС. Претензії висуваються до відкритого списку бенефіціарів Великої Британії та її заморських територій. Головною метою оприлюднення цих списків було «встановлення справедливого та ефективного корпоративного податкового регулювання та захист Європи від агресивних схем міжнародного податкового планування».

Ми виділили країни з наведеними вище ознаками в окрему групу. З урахуванням сьогоденних реалій взаємовідносин із Росією ми також додали її у цю групу як країну з непрозорим походженням інвестиційних коштів. Отриманий на підставі даних результат представлений у табл. 1.

Таким чином, розподіл інвесторів за означеними вище рисами продемонстровано на рис. 3. Тобто в економіці України майже половина всіх інвестиційних коштів має

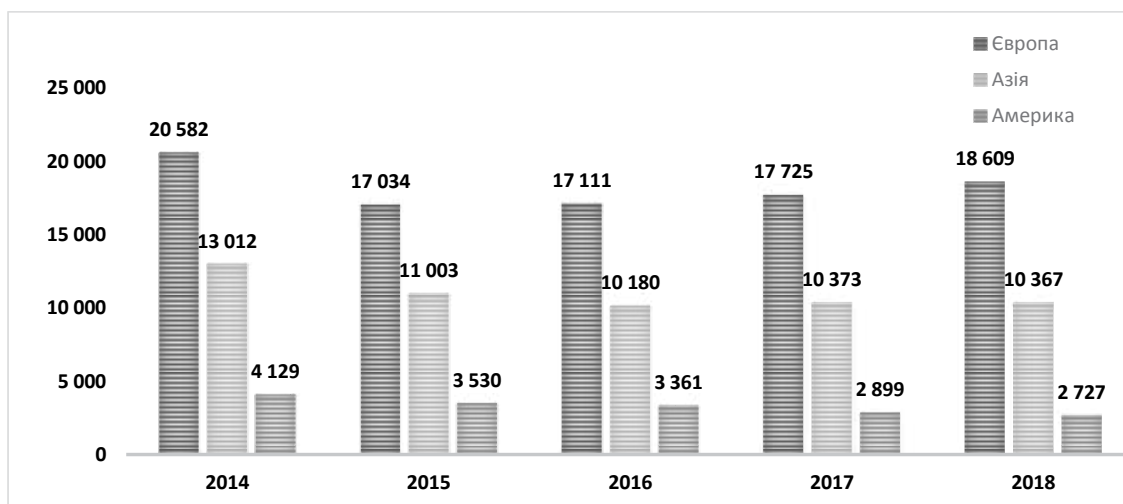

Рис. 2. Розподіл сум прямих іноземних інвестицій в Україну між основними групами іноземних інвесторів

Розподіл сум прямих іноземних інвестицій в Україну між основними групами іноземних інвесторів із виділенням країн із непрозорою економікою

	2014		2015		2016		2017		2018	
	млн. \$	%	млн. \$	%	млн. \$	%	млн. \$	%	млн. \$	%
Усього	38,357	100%	32,123	100%	31,230	100%	31,606	100%	32,292	100%
Європа	15,795	41.18%	13,889	43.24%	13,279	42.52%	13,833	43.77%	14,432	44.69%
Азія	1,017	2.65%	1,067	3.32%	1,359	4.35%	1,398	4.42%	1,445	4.47%
Америка	888	2.32%	801	2.49%	646	2.07%	569	1.80%	543	1.68%
Країни виділеної групи:	20,657	53.85%	16,366	50.95%	15,946	51.06%	15,806	50.01%	15,872	49.15%
Кіпр	11,972	31.21%	9,895	30.80%	8,786	28.13%	8,933	28.26%	8,880	27.50%
Швейцарія	1,392	3.63%	1,391	4.33%	1,437	4.60%	1,516	4.80%	1,541	4.77%
Велика Британія	2,146	5.59%	1,785	5.56%	1,947	6.23%	1,944	6.15%	1,956	6.06%
Офшорні зони	3,526	9.19%	2,951	9.19%	2,962	9.48%	2,616	8.28%	2,487	7.70%
Росія	1,621	4.23%	344	1.07%	814	2.61%	797	2.52%	1,008	3.12%

непрозоре походження. Отже, такі інвестори отримують конкурентну перевагу порівняно з добросовісними платниками податків у своїх країнах і, як наслідок, мають колосальний вплив на інвестиційний клімат в Україні та на її економічну безпеку, що є дуже небезпечним фактом для національної безпеки у цілому.

Залишаються відкритими питання: чому в українській економіці існує така надвисока частка «офшорних капіталів»? чи не є це наслідком відсутності політики державного регулювання або наслідком інших процесів, що лежать поза межами правового поля? Варто зауважити, що в офшорних капіталах ховаються також «брудні» гроші, які в умовах ведення проти України гібридної війни можуть виконувати роль «троянського коня» в економіці країни.

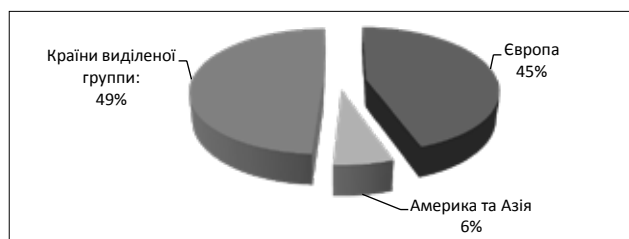

Рис. 4. Розподіл сум прямих іноземних інвестицій в Україну між основними групами іноземних інвесторів з урахуванням країн виділеної групи

Другим чинником, що негативно впливає на інвестиційний складник економічної безпеки, є досить нерівномірний розподіл прямих інвестицій (акціонерний капітал) по регіонах України. Так, на частку Києва припадає 52,37% від загальної суми прямих іноземних інвестицій в Україну, на частку Дніпропетровської області – 11,08%, Київської – 4,93%, Одеської – 3,74%, Донецької – 3,73%, Полтавської – 3,18%. Тобто на частку шести регіонів України з двадцяти шести (без урахування Криму та тимчасово окупованих територій) припадає 75,85% від загальної суми усіх інвестицій в Україну. Така нерівність між регіонами призводить до соціальної напруженості та має негативні наслідки для ефективного використання трудових ресурсів, розвитку регіонів, для інвестиційної привабливості, що, своєю чергою, безпосередньо впливає на економічну безпеку країни.

Третім чинником, що шкодить економічній безпеці через інвестиційний складник, є дуже нерівномірний розподіл прямих іноземних інвестицій між галузями національного господарства. Структуру цього розподілу продемонстровано на рис. 5.

Інвестиції у промисловість складаються переважно з інвестицій у добувну промисловість та розроблення кар'єрів (16,4% від загальної суми інвестицій у промисловість) та в переробну промисловість (76,96%). Водночас інвестиції в машинобудування становлять лише 2,48%, а у виробництво основних фармацевтичних продуктів та препаратів – 0,112%. Такі галузі, як аерокосмічна, радіотехнічна та радіоелектронна промисловість, узагалі знаходяться поза інтересами іноземних інвесторів. Тобто бачимо постійне зниження інтересу інвесторів до високотехнологічних та наукомістких галузей та виробництв.

Дуже сумним є той факт, що в країні з величезним аграрним ресурсом частка інвестицій у цей сектор економіки становить лише 1,74% від загальної суми прямих іноземних інвестицій в економіку України, адже продовольча безпека безпосередньо впливає на стан економічної безпеки у цілому.

У 2018 р. Державна служба статистики фіксує найнижчий рівень прямих іноземних інвестицій у галузь освіти – 0,065% від загальної суми інвестицій та у сферу охорони здоров'я – 0,11%. Цей прикрий факт можна пояснити, по-перше, низьким рівнем інтересу до цих галузей із боку самої держави, а по-друге, низьким рівнем самої культури виробництва.

Очевидно, що навіть із погляду суто економічних питань інвестиції у ці галузі мають бути фундаментом відновлення кадрового потенціалу країни. Своєю чергою, така ситуація зумовлює подальше неухильне зниження участі кваліфікованих працівників у наукових дослідженнях та розробках (далі – НДР). Так, у 2018 р. частка виконавців НДР становила 0,56% від загальної кількості зайнятого населення, у тому числі дослідників – 0,35%. Такий стан справ буде мати негативний вплив на конкурентоспроможність країни в боротьбі за іноземні інвестиції в довгостроковій перспективі.

Висновки. Загальна економічна, соціально-політична та демографічна ситуація в Україні, фактична відсутність державного регулювання в інвестиційній

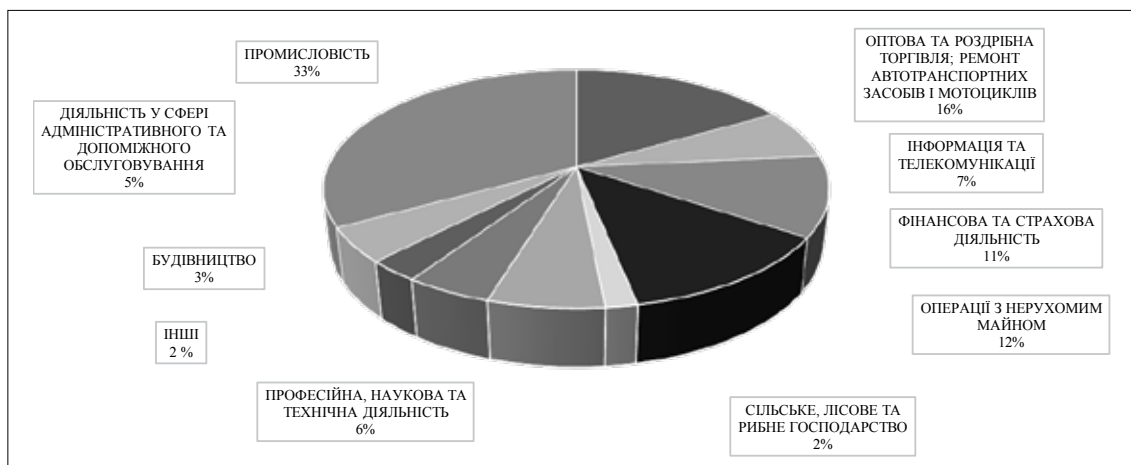

Рис. 5. Прямі інвестиції в економіку України за видами економічної діяльності

сфері, помилки в галузі інформаційної політики призвели до катастрофічного стану інвестиційного складника економічної безпеки. Вважаємо за необхідне негайне впровадження інноваційних методів захисту іноземних інвестицій, а також із боку держави – всебічне заохочення іноземного капіталу для участі в роботі сфер охорони здоров'я, освіти, наукових дослід-

жень та розробок шляхом надання багатосторонніх пільг та преференцій інвесторам.

Але необхідно зауважити, що основною загрозою інвестиційній безпеці залишаються надвисокий рівень корупції в усіх сферах суспільного життя та неефективні, абсолютно адміністративно керовані дії правоохоронних органів та судової системи.

Список використаних джерел:

1. Барановський О.І., Мороз М.О. Інвестиційна складова фінансової безпеки. URL : <http://fdk.org.ua/article/viewFile/109926/105386> (дата звернення: 21.03.2019).
2. Говорушко Е.А., Обушна Н.І. Сутність прямих іноземних інвестицій та їх класифікація. *Збірник наукових праць Національного університету харчових технологій*. URL : <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/handle/123456789/10871> (дата звернення: 21.03.2019)
3. Недашківський М.М. Подгорна К.Ю. Інвестиційна безпека України в сучасних умовах. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. URL : http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/znpnudps/2012_1/pdf/12nnpimc.pdf (дата звернення: 21.03.2019).
4. Кириленко В.І. Інвестиційна складова економічної безпеки : монографія. Київ : КНЕУ, 2005. 232 с.
5. Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 21.03.2019).
6. Національний банк України. URL : <http://www.bank.gov.ua> (дата звернення: 21.03.2019).
7. Про затвердження Методичних рекомендацій розрахунку рівня тіньової економіки : Наказ Мінекономіки від 18.02.2009 № 123. URL : <http://www.me.gov.ua/LegislativeActs/Detail?lang=uk-UA&id=4bb297a0-c900-404f-8c6f-5f76f18b1503> (дата звернення: 21.03.2019).
8. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Міністерства торгівлі та економічного розвитку від 29.10.2013 № 1277. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13> (дата звернення: 21.03.2019).
9. Про режим іноземного інвестування : Закон України від 19.03.1996 № 93/96, станом на 31.05.2016. URL : <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 21.03.2019).
10. European Business Association. URL : <https://eba.com.ua/> (дата звернення: 21.03.2019).

АНАЛИЗ СТРУКТУРЫ ИНВЕСТИЦИОННОЙ СОСТАВЛЯЮЩЕЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В СОВРЕМЕННЫХ РЕАЛИЯХ УКРАИНЫ

Аннотация. В работе определено иерархическое место инвестиционной составляющей в системе экономической безопасности государства. Представлен анализ структуры прямых иностранных инвестиций в экономику Украины по видам экономической деятельности и по странам-инвесторам. Рассмотрено влияние на экономическую и национальную безопасность иностранных инвестиций в отдельные отрасли хозяйства, обозначены опасные перекосы избыточного инвестирования в стратегические для Украины отрасли экономической деятельности. Предложен научный подход к определению места и роли прямых иностранных инвестиций в систему экономической безопасности. Дана общая характеристика инвестиционных процессов и инвестиционного климата в стране. Определены приоритетные направления для привлечения иностранных инвестиций и методика их надежной защиты. Отдельно рассмотрено значение инвестиций в науку, здравоохранение и систему высшего образования Украины как внеочередное стратегическое направление инвестиционной политики государства.

Ключевые слова: экономическая безопасность, инвестиционная активность, инвестиционная безопасность, инвестиционный климат, инвестиционная привлекательность, финансовая безопасность.

**ANALYSIS OF THE STRUCTURE OF THE INVESTMENT COMPONENT
OF ECONOMIC SECURITY IN THE MODERN REALITIES OF UKRAINE**

Summary. The purpose of the article is to determine the priority directions of investment in the economy of Ukraine taking into account the strategic interests of the country and raising the level of economic security of the state. To identify the types of economic activity in Ukraine which are the best in terms of foreign investors. To determine the degree of influence of foreign direct investment on the economic security of the state. To identify strategic directions for investment in the Ukrainian economy in the modern conditions. Methods of observation, comparison, and systemic analysis were applied basing on the data from the State Statistics Service, foreign and domestic economic publications. Data were reviewed from a survey of managers of enterprises with foreign investments in Ukraine and of foreign investors on the benefits of investments by type of economic activity. The influence of foreign investments in certain economic sectors on economic and national security is considered. The authors consider the most dangerous trends and factors of the impact of foreign direct investment on financial and economic security. Review of the fact of investment from offshore zones and countries with non-transparent economy. The consequences of the distortion of the investment market and, as a result, of the labor market according to geographical features are considered. The authors consider the quality of state policy and regulation in the field of investment security as a component of economic security. An analysis of the structure of foreign direct investment in the areas of economic activity makes it possible to identify the most promising and little investigated areas of investment. First of all, health care and the system of secondary and higher education as a strategic direction for restoring the country's human resources potential. The general tendencies of investment activity development in Ukraine are reviewed. The ways are reviewed of encouraging foreign investors to open and develop enterprises that provide healthcare and education services and will create on this basis the human resources in the context of their corporate interests and, consequently, increase the country's economic security.

Key words: economic security, investment activity, investment security, investment climate, investment attractiveness, financial security.